

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Název projektu:

**Internacionalizace, spolupráce, inovace, reflexe a evaluace v
přípravě budoucích učitelů**

Registrační číslo:

CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_068/0015764

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons 4.0 ve variantě BY-SA

Psychologické aspekty vzniku stereotypů v hodnocení ve školce

Kateřina Kubíková

Jak hodnotíme druhé?

- Sociální percepce popisuje proces poznávání a hodnocení druhých lidí, zabývá se přesností a spolehlivostí vnímání lidí a též možnostmi výcviku v této oblasti. Stručně tedy lze definovat sociální percepci jako **budování úsudku** o druhé doposud neznámé osobě.
- To, abychom si dokázali udělat pokud možno pravdivý obraz o nějaké osobě, se kterou jsme v kontaktu, je pro nás velmi důležité. Máme tendence zařazovat lidi do „škatulek“, potřebujeme se v nich vyznat a rozhodnout se, jak a zda vůbec s nimi budeme nadále komunikovat.

Objektivita hodnocení...???

„Představa učitele o dítěti nemusí být reálným odrazem schopností a vlastností žáka. Nemusí být ani výsledkem konkrétních projevů dítěte, ale spíše interpretací těchto projevů učitelem.“

Vznik percepčních stereotypů

Obecné zákonitosti vnímání:

- výběrovost,
- celostnost,
- emoce,
- zkušenost,
- očekávání.

Co nás ovlivňuje?

- **Vztah mezi vnímaným a hodnotitelem.**
- **Aktuální psychický stav hodnotitele.**
- **Obecná zaměřenost vnímajícího.** Jedná se o tendence vidět své okolí v zásadě buď optimisticky, nebo pesimisticky.
- **Speciální schopnosti hodnotitele.** Jde o takové speciální schopnosti, jako například registrace verbálních a neverbálních projevů, životní zkušenosti v kontaktu s lidmi, vlastní sebereflexe, sebepoznání.

Máme-li poznat druhého co možná nejlépe, musíme si být v neposlední řadě vědomi toho, že se jedná o dlouhodobý proces, který vyžaduje nejen čas, ale i trpělivost sledovat dotyčnou osobu v nejrůznějších situacích, nejlépe takových, kdy musí vyjádřit postoj, reagovat na náročné životní situace či řešit konflikty.

Dopouštíme se chyb.

Jsou nedílnou součástí vnímání druhého. Žádný člověk se nevyvaruje jistých pochybení v procesu hodnocení druhých, jde ale o to, abychom si byli vědomi, že toto nebezpečí je reálné a snažili se co nejvíce tyto chyby eliminovat.

Percepční stereotypy

Význam vzhledu a jeho úpravy

- Jak je člověk oblečen, upraven, doplňky, příslušnost k sociální vrstvě atd.
- Lidé často dle barvy a typu oblečení odhadují vlastnosti osobnosti.

Percepční stereotypy

Chyba podlehnutí prvnímu dojmu

- Hodnocení zejména na základě neverbálních signálů. Relativně trvalé.

Percepční stereotypy

Haló efekt

- Pozitivní dojem vede k dalšímu kladnému hodnocení a naopak.

Stereotypizace

- Klasifikace lidí podle předem daných kritérií a na základě povrchních charakteristik.
- Nebereme vůbec v úvahu, jaký člověk ve skutečnosti je.
- Stereotypy lze považovat za soubor zafixovaných rigidních názorů na lidi a skupiny.

Percepční stereotypy

Projekce

- Přiřítání svých vlastností a způsobů chování vnímané osobě.

Podvádím, proto si myslím, že podvádějí všichni .

Pokud je váš obchodní partner mimořádně podezíravý a za vším, vidí podvod, může to být způsobeno jeho vlastním vzorcem chování.

Percepční stereotypy

Figura a pozadí

- Důležitý faktor toho stereotypu je, zda je pozadí vnímáno pozitivně či negativně.
- Rodina, třída.

Percepční stereotypy

Efekt řady a kontrastu

- Řada chabých výkonů vede k nadhodnocení výkonů lepších.
- Řada po sobě jdoucích vynikajících výkonů, vede k horšímu hodnocení výkonů průměrných.
- Výkon jedince je hodnocen chybně, protože je hodnocen v kontrastu s ostatními.

Percepční stereotypy

Efekt posledního dojmu

- Často bývá mylným vnímáním proto, že si nepamatujeme konkrétní dojmy z předcházejícího období.
- Využíván na konci hodnotícího období, děti finišují ke konci sledovaného období a apelují na svého učitele, že se zlepšily.

Percepční stereotypy

Sebesplňující předpověď

Golem efekt.

Pygmalion efekt.

*Efekt očekávání vede k vytváření situací, které nepřímo ovlivňují
rozvoj osobnosti.*

Percepční stereotypy

Kauzalita – příčinné připisování

- Děti hodnotí výsledky činnosti s ohledem na své schopnosti, a na to, jak danou činnost zvládají. Pokud tedy žák pracuje tvrdě za účelem splnění úkolu, pociťuje tlak na výkon, který může mít jak pozitivní vliv tak negativní.

Kauzalita – příčinné připisování

- Připisování příčin úspěchu a neúspěchu

Příčiny	Vnitřní		Vnější	
	stabilní	nestabilní	stabilní	nestabilní
nekontrolovatelné	schopnosti	nálada	obtížnost	náhoda
kontrolovatelné	typické úsilí	momentální úsilí	zaujatost učitele	neobvyklý zásah ostatních

(zdroj: vlastní, dle Pavelková (1989))

Kauzalita – příčinné připisování

- Základním kamenem připisování příčin je, že člověk přikládá úspěch buď **náhodě**, vynaloženému **úsilí** nebo **schopnostem**.
- Pokud bude přesvědčen, že **úspěch je dílem náhody**, tak bude očekávat, že v budoucnu se může objevit i neúspěch. Analogicky se tomu pak děje i v situaci, kdy je neúspěch považován za dílo náhody, člověk tedy očekává, že se v budoucnu může objevit i úspěch.
- Jestliže jedinec bude připisovat neúspěch nedostatku **úsilí**, může očekávat, že se zlepší, pokud zvýší svůj výkon. **Výkon** považujeme opět za příčinu nestabilní (mohu ji ovlivnit).
- Připisování úspěchu či neúspěchu **schopnostem** považujeme za příčinu stabilní, protože se člověk domnívá, že je není možné ovlivnit. Je-li tedy neúspěch připisován nedostatku schopností, je možné předpokládat, že očekávání budoucího úspěchu ve výkonové činnosti bude nízké.

Kauzalita – příčinné připsování

- Existují **jedinci se šťastným, ofenzivním atribučním stylem**, kteří připsují svůj úspěch osobním činitelům - dobrým schopnostem a přiměřenému úsilí, zatímco neúspěch příčinám proměnlivým - smůle nebo nedostatku úsilí.
- Tito lidé mají pocit, že úspěch je v jejich moci.

Kauzalita – příčinné připsování

- Naopak **lidé s nešťastným, defenzivním atribučním stylem** připisují své úspěchy situačním faktorům (výjimečné štěstí, jednoduchost úkolu), kdežto neúspěchy připisují činitelům dlouhodobým (nedostatku schopností či intelektu).
- Jejich neúspěch je někdy vede k rezignaci, k potvrzení fatálnosti vlastní nedostačivosti, protože nemají pocit, že by svou úspěšnost mohli nějak kladně ovlivnit (**naučená bezmocnost**).

Klíčové podněty percepčních stereotypů

- dětský vzhled
- brýle
- charakteristika mluvy
- zdvořilé chování
- posilující chování dítěte - obdiv, respekt k učiteli
- plnění úkolů, nošení pomůcek, upravené sešity, píle
- oblečení
- příslušnost k určité sociální vrstvě
- příslušnost k majoritní populaci

Typizování dětí

Pět typů žáků:

- výborní
- schopní, ale problematičtí
- hodní
- problémoví
- neurčití

Preferenční postoje

- Stereotypy jsou neuvědomělé a mimoděčné sklony v přístupu k druhým lidem a k jejich hodnocení.
- Na těchto základech pak vznikají tzv. ***preferenční postoje***.

Preferenční postoje

- Výrazně kladný postoj k určitým dětem.
- Mírně kladný postoj k určitým dětem.
- Neutrální postoj k určitým dětem.
- Záporný postoj k určitým dětem.

Důsledky vlivu subjektivních faktorů na sebereflexi a sebepojetí dítěte

- **Trvale podhodnocení dětí** – ztráta sebedůvěry, úzkosti, obavy při zkoušení – zhoršený výkon, ztráta motivace ke studiu – nižší sebedůvěra, zakomplexovanost.

VS

- **Trvale nadhodnocení dětí** – nepřipravenost čelit sami nesnázím, umět si poradit, zvyklí na cizí pomoc, v cizím prostředí, kde princip zvýhodnění nefunguje, se nedokáží s novou situací vyrovnat – nízká frustrační tolerance.

Důsledky jistých deformací v pedagogické interakci způsobené chybami v percepci žáka se tedy promítají do celého dalšího vývoje každého jedince i za rámec školní docházky.

Literatura:

HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vydání osmé. Přeložil Irena ŠTĚPANÍKOVÁ. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1850-0.

HRABAL, Vladimír, František MAN a Isabella PAVELKOVÁ. *Psychologické otázky motivace ve škole*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. Knižnice psychologické literatury. ISBN 80-04-23487-9.